HELSINGIN KÄRÄJÄOIKEUS
laamanni Tuomas Nurmi **5.10.2018**

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Helsingin käräjäoikeuden lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2019

Tuomioistuinten perusrahoitus on riittämätöntä

Oikeusministeriön hallinnonalan keskeinen ongelma on tuomioistuinten perusrahoituksen riittämättömyys.

Helsingin käräjäoikeudessa työskentelee useita tuomareita (6 tuomaria vuonna 2018) määräaikaisella budjettirahoituksella, vaikka näiden tuomarihenkilötyövuosien tarve on pitkäaikaista ja pysyvää. Käräjäoikeuden toiminnan pitkäjänteisen kehittämisen ja myös ratkaisutoiminnan laadun kannalta olisi erityisen tärkeää, että tosiasiassa pitkäaikaiset määräaikaiset käräjätuomarin virat muutettaisiin vakinaisiksi tuomarin viroiksi.

Lainkäytön painopisteen tulee olla käräjäoikeuksissa

Lainkäytön painopiste on siirtynyt entistä enemmän käräjäoikeuksiin. Käräjäoikeuksien toiminnan ja niiden ratkaisujen laadun parantaminen on sen vuoksi erittäin tärkeää. Oikeusministeriö on itse ehdotuksessaan talousarvioesitykseksi 2019 lausunut, että oikeudenkäynnin painopisteen tulee olla ensimmäisessä oikeusasteessa ja että laadukkaasti toimiva ensimmäinen oikeusaste lisää luottamusta ja vähentää tarvetta muutoksenhakuun (OM:n ehdotus 15.5.2018 s. 18).

Yhdenvertaisen oikeusturvan takaaminen ja voimavarojen niukkuus edellyttävät voimavarojen kohdentamista sinne, missä niitä eniten tarvitaan.

Helsingin käräjäoikeuden työmäärä on kasvanut. Käräjäoikeus on riita-asioissa edelleen ruuhkautunut. Rikosasiat ovat vuonna 2018 merkittävästi lisääntyneet. Toiminnan kehittäminen ja siirtyminen sähköisiin toimintatapoihin ja prosesseihin vaatii vielä useita vuosia resursseja. Lisäksi käräjäoikeudelle ollaan osoittamassa uusia, vaativia tehtäviä. Mainitut seikat huomioon ottaen käräjäoikeus ei nykyisillä resursseillaan pysty kohtuudella kaikissa asiaryhmissä täyttämään ydintehtäväänsä, laadukkaiden lainkäyttöratkaisujen antamista kohtuullisessa ajassa vaan käräjäoikeus tarvitsee lisäresursseja. Tämä koskee erityisesti tuomareita.

Kohtuulliset käsittelyajat ovat osa laatua. Helsingin käräjäoikeudessa asioiden käsittelyajat ovat keskeisissä asiaryhmissä, erityisesti riita-asioissa maan pisimmät. Käräjäoikeudelle tyypillistä on suuren asiamäärän lisäksi yleisestikin vaativa juttukanta. Se poikkeaa merkittävästi muista käräjäoikeuksista. Tämä koskee niin rikos- kuin riita-asioitakin.

Helsingin käräjäoikeudelle leimaa antavia ovat poikkeuksellisen laajat ja oikeudellisesti vaativat asiat, mikä erottaa käräjäoikeuden muista Suomen käräjäoikeuksista. Lisäksi Helsingin käräjäoikeuden käsiteltäväksi on keskitetty useita erityisasiaryhmiä, joissa se on ainoa toimivaltainen tuomioistuin koko maassa (mm. kansainväliset perheoikeudelliset asiat, luovutusasiat, eurooppalaista tutkintamääräystä koskevat asiat ja 1.1.2019 lukien myös manner-Suomen merioikeusasiat). Mainitut asiat ovat kokonaisuutena arvioiden merkittävästi lisänneet käräjäoikeuden työmäärää, mutta niitä ei ole riittävästi otettu huomioon käräjäoikeuden resursseja arvioitaessa.

Rikosasioista

Rikosasioissa (sis. pakkokeinot) Helsingin käräjäoikeuden osuus (1.1.- 30.6.2018 16,4 %; vuonna 2017 16,5 %; 2016 15,4 %; 2015 15,3 %) koko maan vastaavista asioista on enemmän kuin väestömäärän mukainen osuus (11,7 %) edellyttäisi. Saapuvien rikosasioiden määrä on vuonna 2018 merkittävästi lisääntynyt vuoteen 2017 verrattuna. Syyttäjänvirastolta saatujen tietojen mukaan sen työmäärä on kasvanut noin 20 prosenttia. Syyttäjälaitoksen sisällä kasvu on keskittynyt Etelä-Suomeen ja erityisesti Helsinkiin. Tämä tarkoittaa, että rikosjuttujen määrä Helsingin käräjäoikeudessa tulee myös vuonna 2019 pysymään aikaisempaa korkeammalla tasolla. Syyttäjänvirasto pyrkii muutoinkin ilmoituksensa mukaan ensi vuonna purkamaan siellä olevaa jutturuuhkaa. Lisäys kohdistuu suurelta osin yksinkertaisiin asioihin, esim. syyttäjien esitysten kirjalliseen menettelyyn arvioidaan tänä vuonna (2018) kasvavan 60 prosentilla edellisvuoteen verrattuna. Sakkomenettelyn käyttöalan laajentamisen vaikutuksia käräjäoikeuden asiamääriin on vielä vaikea arvioida. Vähennys tulee kuitenkin kohdistumaan sellaisiin asioihin, joita käytännössä ratkaisevat käräjänotaarit. Vähennys ei siten juurikaan vaikuta tuomareiden työmäärään.

Rikosasioita on (1.1.-30.6.2018) saapunut 4.738 (2017 4.158) ja niitä on ratkaistu 4.781 (2017 3.959). Asioita on siten ratkaistu hieman enemmän kuin mitä on saapunut. Vireillä olevien asioiden määrä (4.635) on siten hieman laskenut. Saapuvien rikosasioiden määrä on kerrotuin tavoin merkittävästi kasvanut (noin 15%). Syyttäjänvirasto on saanut lisäresursseja, kun niitä on syyttäjälaitoksen sisällä keskitetty Helsinkiin. Käräjäoikeus on tilapäisesti pystynyt pitämään työtilanteen tasapainossa. Ilman lisäresursseja se ei kuitenkaan ole edes lyhyellä aikavälillä mahdollista käräjäoikeudessa tehdyistä kehittämistoimista huolimatta. Rikosasioiden keskimääräinen käsittelyaika on edelleen selvästi pitempi kuin muissa käräjäoikeuksissa.

Helsingin käräjäoikeudessa rikosasiat ovat oikeudellisesti hankalampia ja laajempia kuin maassa keskimäärin. Erikseen on huomattava, että käräjäoikeutta työllistävät mm. huumausainerikokset, seksuaalirikokset sekä lapsiin kohdistuvat rikokset. Ne ovat vaativia ja niiden määrä on koko ajan kasvanut. Lisäksi on todettava, että vangittujen juttujen, jotka on käsiteltävä kiireellisenä, määrä on huomattavan suuri. Vielä asiakkaiden, ennen kaikkea rikosasioiden vastaajien, tavoitettavuus on Helsingissä selkeästi heikompaa kuin muualla Suomessa.

Helsingin käräjäoikeuden ongelmana ovat poikkeuksellisen laajat ja vaativat rikosasiat, erityisesti talousrikosasiat ja niiden kohtuuttoman pitkät käsittelyajat. Harmaa talous on pitkälti keskittynyt pääkaupunkiseudulle.

Pakkokeinoasioista

Käräjäoikeudessa käsitellään ja ratkaistaan noin 25 prosenttia koko maan pakkokeinoasioista. Ne ovat muuttuneet oikeudellisesti olennaisesti aikaisempaa vaativammiksi ja esim. pääkäsittelyjen kestoaika on myös merkittävästi lisääntynyt. Helsingin käräjäoikeuden käsiteltäviksi ovat vuoden 2016 alussa siirtyneet kaikki rikosperusteiset luovutusasiat. Ne ovat oikeudellisesti vaativia. Suomi on vuonna 2017 saattanut voimaan eurooppalaista tutkintamääräystä koskevan direktiivin. Siinä tarkoitettujen asioiden käsittely on niin ikään keskitetty Helsingin käräjäoikeuteen. Työmäärä pakkokeinoasioissa on kasvanut.

Tiedustelulainsäädäntö
Eduskunnan käsiteltävänä ovat parhaillaan tiedustelulainsäädäntöä koskevat hallituksen esitykset. Niiden hyväksymisen myötä käräjäoikeudelle ollaan osoittamassa kokonaan uusia tehtäviä. Tuomioistuinkontrollin tiedusteluasioissa on oltava uskottava. Se edellyttää riittäviä resursseja sekä asioiden käsittelyyn osallistuvien tuomareiden perusteellista kouluttamista. Uutta ovat sekä itse tiedustelumaailma että erityisesti tietoliikennetiedusteluun liittyvät eri kysymykset. Asioiden käsittely edellyttää lisäksi ympärivuotista ja toimivaa tuomaripäivystystä.

Riita-asioista

Helsingin käräjäoikeuteen saapuneiden laajojen riita-asioiden prosentuaalinen osuus on koko 2000-luvun ollut lähes neljännes koko maan vastaavista asioista eli merkittävästi suurempi kuin väestömäärän mukainen osuus edellyttäisi. Vuoden 2018 ensimmäisen vuosipuoliskon aikana kaikista vireille tulleista laajoista riita-asioista 19,7 prosenttia tuli vireille Helsingin käräjäoikeudessa. Laajoja riita-asioita saapui käräjäoikeuteen vuoden alkupuoliskolla (1.1.-30.6.2018) yhteensä 813 asiaa. Samana ajanjaksona käräjäoikeudessa ratkaistiin puolestaan yhteensä 985 laajaa riita-asiaa. Asioita saapui arvioitua vähemmän ja niitä ratkaistiin selvästi enemmän kuin niitä saapui.

Helsingin käräjäoikeudessa riita-asiat ovat oikeudellisesti hankalampia ja laajempia kuin maassa keskimäärin. Laajojen riita-asioiden käsittely on käräjäoikeudessa ollut pitkään ruuhkautunut. Kesäkuun lopussa 2018 vanhoja, yli vuoden vireillä olleita laajoja riita-asioita oli käräjäoikeudessa vireillä 740 asiaa eli noin 39 prosenttia koko maassa yli vuoden vireillä olleiden asioiden määrästä. Kehitys on kuitenkin ollut myönteinen: vanhojen juttujen määrä on laskenut ja käsittelyajat ovat lyhentyneet. Tilanteeseen ovat vaikuttaneet sekä käräjäoikeudessa tehdyt kehittämistoimet että samaan aikaan tapahtunut saapuneiden asioiden määrän lievä lasku. Nyt on tilaisuus purkaa ruuhkaa ja saada työtilanne sekä käsittelyajat kohtuullisemmalle tasolle lähemmäksi muiden käräjäoikeuksien käsittelyaikoja ja siten parantaa oikeusturvaa. Tämä edellyttää kuitenkin vähintään nykyisten resurssien säilyttämistä. Käräjäoikeuden tavoitteena on, että laajojen riita-asioiden siirtymä 31.12.2018 olisi nykyistä noin 1.750 asiaa merkittävästi pienempi eli noin 1.600 asiaa.

Laajat ja vaativat asiat

Helsingin käräjäoikeuden vähintään viikon kestävät pääkäsittelyt ovat jo useiden vuosien ajan vaatineet niin rikos- kuin riita-asioissakin merkittävän osan käräjäoikeuden tuomarityövoimasta. Vuonna 2019 tilanne näyttää jatkuvan samankaltaisena.

Laajojen ja vaativien asioiden käsittely on voimakkaasti keskittynyt nimenomaan Helsingin käräjäoikeuteen. Joukossa on myös poikkeuksellisen laajoja asioita, joiden osalta keskittyminen Helsinkiin on vieläkin selvemmin havaittavissa. Rikosasioiden osalta voidaan syyt-

täjänvirastosta saatujen tietojen perusteella todeta, että Helsingin käräjäoikeudessa käsitellään yli 42 % jutuista, joiden pääkäsittely kestää vähintään 20 päivää. Tämä on enemmän kuin läntisellä, itäisellä ja pohjoisella syyttäjäalueilla yhteensä.

Laajojen asioiden todellinen vaikutus käräjäoikeuden työmäärään on olennaisesti suurempi kuin oikeusministeriön käyttämän painotetun työmäärän osoittama työmäärä.

Käräjäoikeudessa käsiteltävien laajojen ja vaativien rikos- ja riita-asioiden määrän oletetaan pysyvän vuonna 2019 aikaisemmalla tasollaan. Syksyllä 2018 ja alkuvuonna 2019 aloitetaan useita kymmenien päivien pääkäsittelyjä sisältävien asioiden käsittely. Yksin kahden tällaisen jutun käsittelyn ja ratkaisemisen voidaan ennakoida vuoden 2019 aikana vaativan vähintään 4½ käräjätuomarin koko vuoden työpanoksen.

Vahvennetut kokoonpanot

Kolmen tuomarin kokoonpanojen ja myös muiden ns. vahvennettujen kokoonpanojen tarve on jatkuva. Niiden käyttämistä tulisi vaativissa riita- ja rikosasioissa ratkaisujen laadun parantamiseksi sekä käsittelyn tehostamiseksi lisätä. Vuoden 2019 alussa voimaan tulevat prosessien keventämistä koskevat säännökset antavat tähän aikaisempaa paremmat mahdollisuudet. Monijäsenisten kokoonpanojen käyttämisen lisääminen on tärkeää paitsi ratkaisujen laadun myös tuomarien työssä jaksamisen näkökulmasta.

Summaariset riita-asiat

Saapuvien asioiden määrä on vuoden ensimmäisellä puoliskolla ylittänyt ennusteen (arvio 55.200 asiaa/ennuste noin 52.000 asiaa) ja jatkanut jo vuonna 2017 alkanutta kasvua. Asioita on ratkaistu hieman enemmän kuin niitä on saapunut. Vireillä olevien asioiden määrä (21.787; vuonna 2017 17.653 asiaa) on kasvanut. Lisäys on merkittävä. Asiamäärien kasvu on merkinnyt myös tiedoksiantojen määrän huomattavaa lisäystä. Vielä on huomattava, että erityisesti ns. eurooppalaisten maksamismääräysasioiden määrä on olennaisesta kasvanut vuodesta 2016 alkaen. Aikaisemmin ko. asioita on tullut vireille vuodessa alle 1.000, mutta nyt niiden määrä on lisääntynyt niin, että vuonna 2018 arvioidaan saapuvan lähes 3.000 asiaa.

Asioiden määrän arvioidaan pysyvän samalla korkealla tasolla myös vuonna 2019. Eurooppalaisten maksamismääräysasioiden käsittely on erittäin työlästä ja se sitoo myös tuomarityövoimaa merkittävästi enemmän kuin muut summaariset asiat.

Tällä hetkellä summaaristen asioiden käsittely käräjäoikeudessa on pahasti ruuhkautunut. Käräjäoikeus on saanut sitä varten määräaikaista sihteerityövoimaa. Käräjäoikeus on myös sisäisin siirroin osoittanut summaaristen asioiden käsittelyyn lisää sihteerityövoimaa. Sen tarve myös vuonna 2019 on siirtyvien asioiden suuri määrä sekä pitkä käsittelyaika huomioon ottaen ilmeinen.

Summaaristen asioiden ruuhkan purkamiseksi ja käsittelyn tehostamiseksi käräjäoikeudessa on käynnistetty selvitystyö, jossa analysoidaan tilanne sekä tehdään sen perusteella päätökset tarvittavista kehittämistoimista. Työtä tehdään yhteistyössä muiden käräjäoikeuksien, joihin summaaristen asioiden käsittely 1.9.2019 lukien keskitetään, kanssa.

Perheoikeudelliset asiat (ns. Follo-asiat)

Perheoikeudellisten asioiden osalta kokemukset ns. Follo-asioiden käsittelystä ovat myönteisiä. Asioiden määrä on kuitenkin lisääntynyt ja niiden käsittely on osoittautunut arvioitua työläämmäksi. Follo-asioissa järjestetään yleensä vähintään yksi istunto. Jos sovittelu ei onnistu, asia siirtyy käsiteltäväksi riitaisena ja siinä toimitetaan uusi istunto. Follo-asiat sitovat merkittävästi painoarvoaan enemmän käräjäoikeuden resursseja. Kansainväliset perheoikeudelliset asiat ovat myös lisääntyneet. Vuoden ensimmäisen puoliskon aikana niitä tuli vireille 37, kun koko viime vuonna ko. asioita saapui 49.

Tiedoksiantotoiminta

Tiedoksiantojen määrä on erityisesti rikosasioiden ja summaaristen riita-asioiden määrän ja myös muiden tiedoksiantotehtävien lisääntymisen vuoksi olennaisesti kasvanut. Haastemiestiedoksiantojen määrä haastemiestä kohti on suurempi kuin useaan vuoteen. Vaikka eri tiedoksiantotapoja käytetään tehokkaasti, tiedoksiannot ovat vaarassa ruuhkautua.

Lopuksi

Nykyisillä resursseillaan käräjäoikeus on pystynyt pitämään saapuvien ja ratkaistujen asioiden määrät suurin piirtein tasapainossa. Tilanne on tältä osin sinänsä tyydyttävä.

Laajoissa riita-asioissa käräjäoikeus on onnistunut purkamaan ruuhkaa. Tätä työtä täytyy edelleen jatkaa ja siihen on saapuvien asioiden määrän laskun vuoksi hyvät edellytykset. Samaan aikaan rikosasioiden määrä on kuitenkin olennaisesti lisääntynyt. Tähän ovat vaikuttaneet Helsingin syyttäjänviraston saamat lisäresurssit. Rikosprosessiketju ei toimi, ellei käräjäoikeudelle osoiteta asiamäärän kasvua vastaavia lisäresursseja. Rikosasioiden käsittely käräjäoikeudessa on ruuhkautumassa. Käräjäoikeuden käsittelyajat ovat erityisesti pääkäsittelyssä ratkaistuissa laajoissa riita-asioissa, mutta myös rikosasioissa, selvästi maan muita käräjäoikeuksia pitemmät. Lisäksi poikkeuksellisen laajojen riita- ja rikosasioiden käsittely on voimakkaasti keskittynyt Helsinkiin. Kansalaiset eivät näin ollen aina voi käräjäoikeudessa saada perustuslain heille takaamaa oikeusturvaa kohtuullisessa ajassa.

Helsingin käräjäoikeuden käsiteltäväksi on osoitettu uusia asiaryhmiä. Sama kehitys jatkuu, kun manner-Suomen merioikeusasiat keskitetään ja eduskunnan käsiteltävänä olevan tiedustelulainsäädännön mukaiset tuomioistuintehtävät on tarkoitus keskittää Helsingin käräjäoikeuteen. Yksin kerrotut lisätehtävät olisivat edellyttäneet työmäärän lisäystä vastaavien henkilöstöresurssien osoittamista.

Lukuisilla Helsingin käräjäoikeudessa käsiteltävillä asioilla on kansainvälisiä liittymiä niin riita- kuin rikosasioissakin. Kansainvälistyminen on muutoinkin merkittävästi lisännyt etenkin Helsingin käräjäoikeuden työmäärää. Kansainvälistyminen näkyy myös tulkkauskustannusten määrässä. Käräjäoikeuden osuus kaikkien käräjäoikeuksien tulkkauskustannuksista on vuonna 2017 ollut noin 22 prosenttia. Tulkkaus lisää käräjäoikeuden työtä ja hidastaa asioiden käsittelyä.

Useat käräjäoikeuden tuomarit ja myös muuhun henkilökuntaan kuuluvat henkilöt toimivat jäseninä erilaisissa työryhmissä sekä kouluttajina oikeusministeriön järjestämissä tilaisuuksissa. Käräjäoikeus antaa vuosittain myös kymmeniä lausuntoja erilaisista lainsäädäntö-, muutos- ja kehittämishankkeista sekä on muutoinkin mukana ko. hankkeissa. Lisäksi käräjäoikeus on osallistunut aktiivisesti erilaisiin kokeiluihin. Vielä etenkin käräjäoikeuden tuomarit ovat aktiivisesti mukana kansainvälisessä toiminnassa. Kaikki nämä tärkeät tehtävä työllistävät merkittävästi käräjäoikeuden henkilökuntaa ja vaativat resursseja.

Helsingin käräjäoikeudessa työyhteisön ongelmana on suuri työmäärä ja sen aiheuttama kiire. Käräjäoikeuden johto on huolissaan henkilökunnan jaksamisesta. Myös työterveyshuolto on kiinnittänyt huomiota asiaan.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (29/2014 vp s. 2) todennut, että oikeusturvan toteuttamisesta vastaavien viranomaisten perusrahoitus on turvattava hankalassakin taloustilanteessa ja toimintamenojen vaikutukset oikeusturvaan tulee arvioida huolellisesti. Valiokunta on edelleen lausunnossaan (20/2014 vp) hallituksen vuosikertomuksesta 2013 lausunut seuraavaa: ”Valiokunta painottaa tarvetta ohjata voimavaroja alioikeuksien toiminnan turvaamiseen ja kehittämiseen. Asioiden perusteellinen ja huolellinen käsittely alioikeuksissa vähentää tarvetta muutoksenhakuun ja siten asian käsittelyn kokonaiskustannuksia. Erityisen huolissaan valiokunta on ruuhkaantuneiden alioikeuksien toiminnasta… Valiokunta korostaa, että tuomioistuinten pitkäjänteinen toiminta tulee turvata riittävän perusrahoituksen avulla.”

laamanni Tuomas Nurmi

Liitteet

Liite 1: Helsingin käräjäoikeudessa vireillä olevat rikosasiat, joiden esitutkinnan aloittamisesta yli 2 vuotta sekä yli 3 vuotta ja jotka ovat olleet vireillä yli vuoden.
Liite 2: Helsingin käräjäoikeuteen saapuneet riita-asiat vaativuusluokittain 2014–2018
Liite 3: Helsingin käräjäoikeuteen saapuneet varsinaiset rikosasiat vaativuusluokittain 2014–2018

LIITE 1

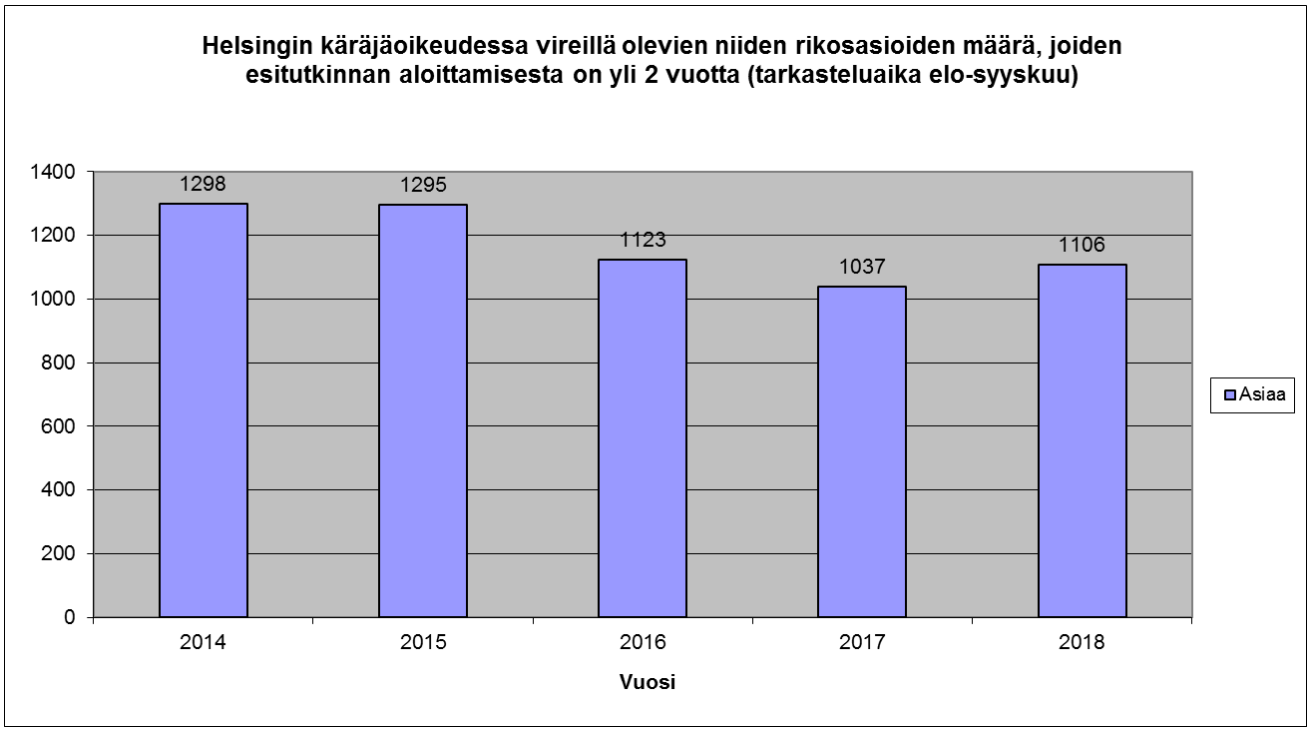
Helsingin käräjäoikeudessa vireillä olevien niiden rikosasioiden määrä, joiden esitutkinnan aloittamisesta on yli 2 vuotta (tarkasteluaika elo-syyskuu)
1400
1200
1000
800
600
400
200
0
1298
1295
1123
1037
1106
2014
2015
2016
2017
2018
Vuosi
Asiaa

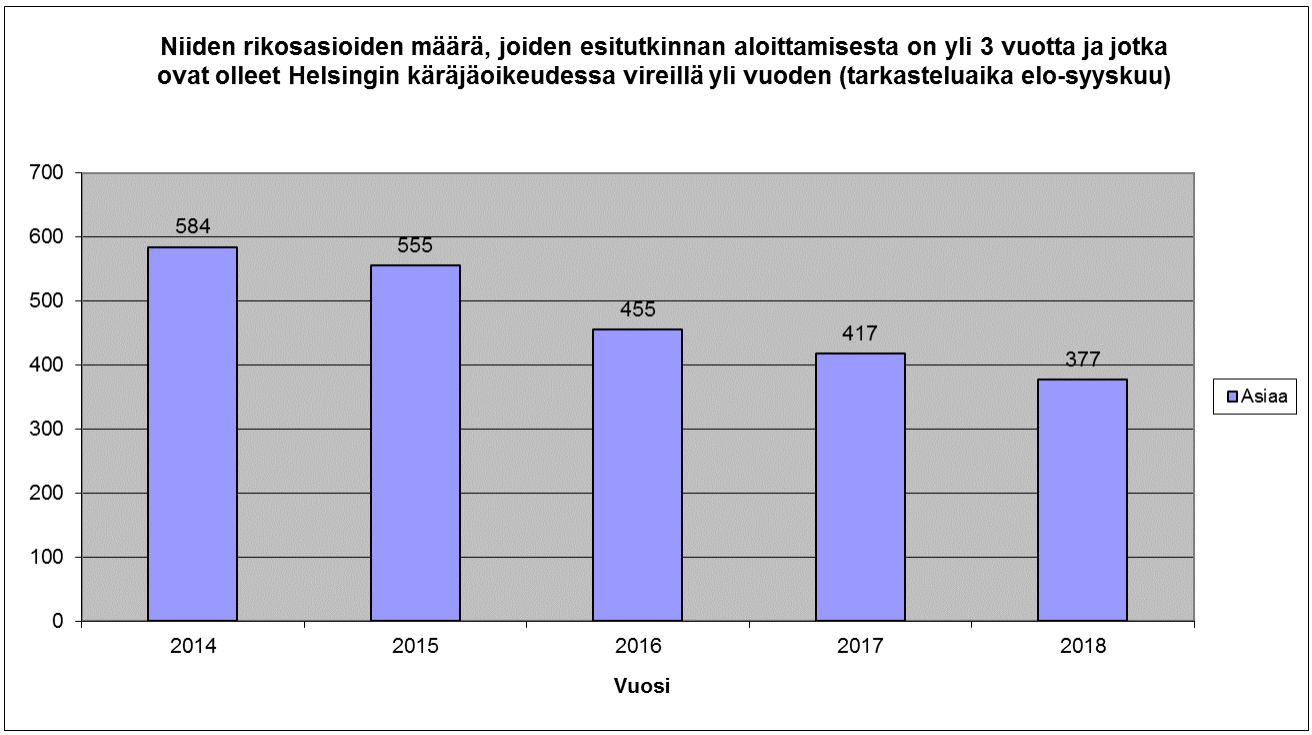
Niiden rikosasioiden määrä, joiden esitutkinnan aloittamisesta on yli 3 vuotta ja jotka ovat olleet Helsingin käräjäoikeudessa vireillä yli vuoden (tarkasteluaika elo-syyskuu)
700
600
500
400
300
200
100
0
584
555
455
417
377
2014
2015
2016
2017
2018
Vuosi
Asiaa

LIITE 2

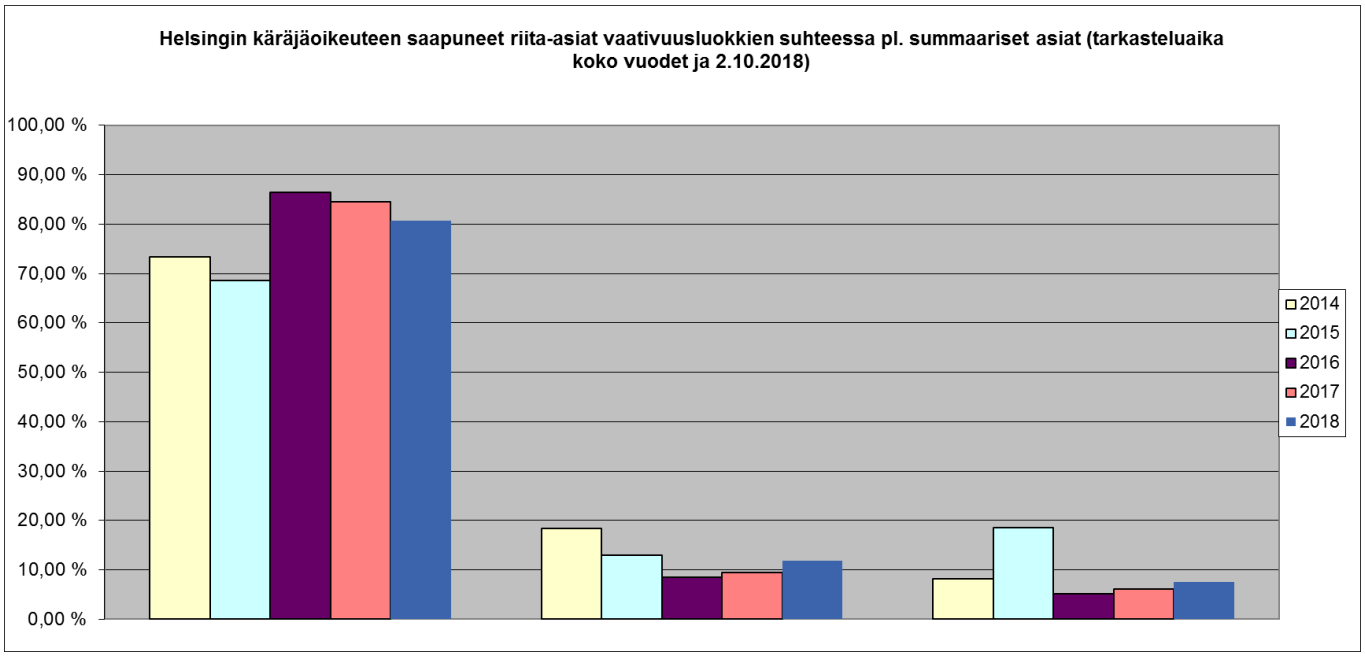

Tavanomainen Keskimääräinen Työläs

LIITE 3

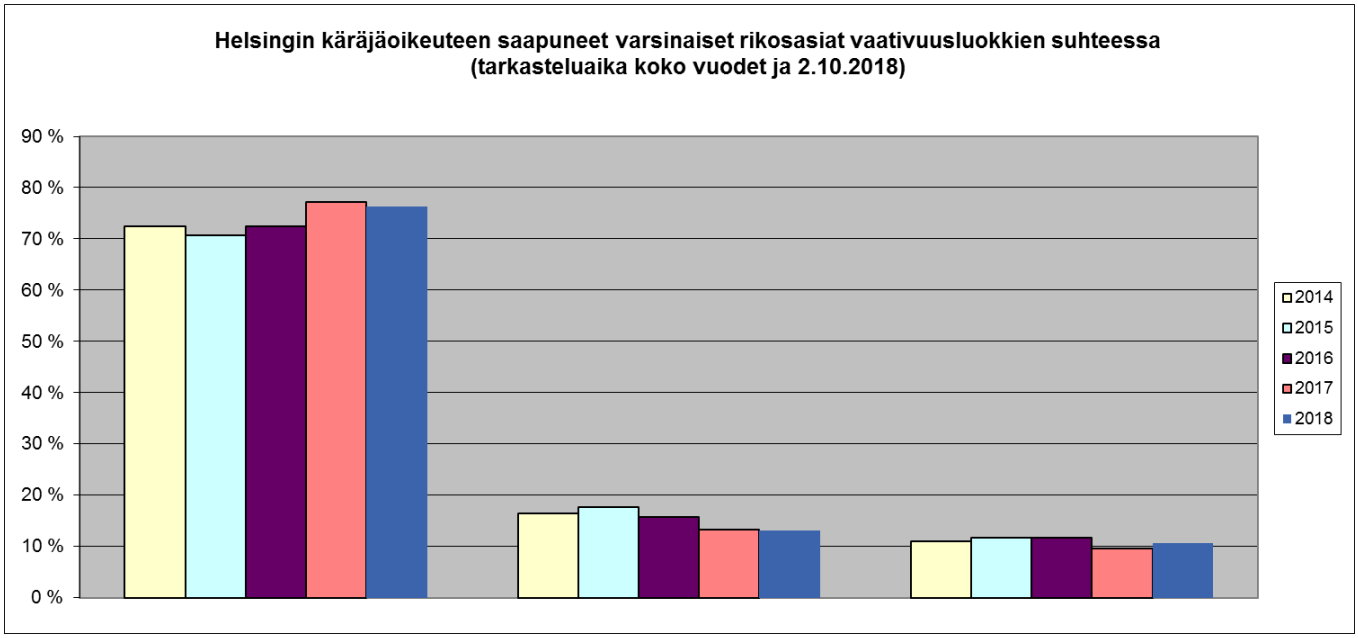

Tavanomainen Keskimääräinen Työläs